

Warszawa, dnia 16.11.06 r.

RU/261/06/ek

Sąd Najwyższy
z siedzibą w Warszawie

Wniosek

o podjęcie uchwały mającej na celu rozstrzygnięcie rozbieżności orzecznictwa sądów w wykładni przepisu art. 361 § 2 w zw. z art. 363 § 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks Cywilny (Dz. U. nr 16 poz.93 z późn. zm.) w odniesieniu do podatku od towarów i usług VAT.

Działając na podstawie art. 60 § 2 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 240 poz. 2052 z późn. zm.), z uwagi na występujące rozbieżności w linii orzecznictwa, Rzecznik Ubezpieczonych zwraca się z wnioskiem o podjęcie uchwały mającej na celu udzielenie odpowiedzi na pytanie:

Czy podatek od towarów i usług VAT jest elementem odszkodowania w przypadku ustalenia jego wysokości wyłącznie według cen części zamiennych i usług niezbędnych do dokonania naprawy (tj. na podstawie metody kosztorysowej)?

Uzasadnienie

Z obserwacji Rzecznika Ubezpieczonych wynika, iż w toku postępowania likwidacyjnego prowadzonego na podstawie umowy ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdu

mechanicznego za szkody powstałe w związku z ruchem tego pojazdu częstym problemem jest nieuwzględnianie w wysokości odszkodowania podatku od towarów i usług (VAT).

Rzecznik Ubezpieczonych analizując niniejszą problematykę oraz orzecznictwo w tym zakresie dostrzegł występowanie rozbieżności w orzecznictwie sądów obu instancji, co zostało wykazane poniżej. Przedmiotem rozważań sądów było zagadnienie uwzględniania podatku od towarów i usług VAT zarówno w odszkodowaniach wypłacanych na podstawie faktur stwierdzających fakt dokonania naprawy, jak i w odszkodowaniach, których wysokość określono metodą kosztorysową, tj. według cen części zamiennych i usług niezbędnych do dokonania naprawy. Problem ten widoczny jest szczególnie w odniesieniu do odszkodowań należnych z tytułu umowy obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych. Obowiązek odszkodowawczy i jego zakres wynika z art. 361 § 2 k.c., który stanowi, iż naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł, oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono, przy czym zasada ta doznaje pewnych ograniczeń wynikających z przepisów ustawy z dnia 22 maja 2003 r o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz.U. Nr 124, poz. 1152 z późn. zm.). Niezależnie od źródeł tych ograniczeń, kontrowersje budzi problematyka obejmowania odszkodowaniem podatku od towaru i usług VAT.

Art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. Nr 54, poz. 535.) wskazuje grupy podmiotów, które są podatnikami podatku VAT. Są to osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne, wykonujące samodzielnie określoną w ustawie działalność gospodarczą bez względu na cel lub rezultat takiej działalności. Kwestia uwzględniania podatku VAT w odszkodowaniu należnym podmiotom będącym podatnikami podatku VAT została rozstrzygnięta m.in. w uchwale SN z dnia 22.04.1997 r. sygn. III CZP 14/97, zgodnie z którą odszkodowanie za

szkodę poniesioną przez podatnika podatku VAT na skutek zniszczenia rzeczy ustalone według ceny rzeczy, nie obejmuje podatku VAT mieszczącego się w tej cenie, w zakresie, w jakim poszkodowany może obniżyć należny od niego podatek o kwotę podatku naliczonego przy nabyciu rzeczy. Jest to konsekwencja faktu, iż zgodnie z art. 86 ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. Nr 54, poz. 535.) - co do zasady - podatnik ma prawo do obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego przy nabyciu towarów i usług związanych ze sprzedażą opodatkowaną na podstawie faktur stwierdzających fakt dokonania zakupu.

O ile w przypadku poniesienia przez poszkodowanego niebędącego podatnikiem podatku VAT kosztów naprawy i udokumentowania tego faktu fakturami, obowiązek uwzględniania w odszkodowaniu tego podatku nie budzi żadnych wątpliwości, o tyle rozbieżne opinie wyrażane są co do obowiązku uwzględniania tego podatku w odszkodowaniu ustalonym na podstawie cen części i usług niezbędnych do naprawy, tj. metodą kosztorysową. Zdaniem zakładów ubezpieczeń, w przypadku niepodjęcia przez poszkodowanego naprawy pojazdu, w odszkodowaniu ustalonym metodą kosztorysową nie należy uwzględniać podatku VAT. Stanowisko zakładów ubezpieczeń, wynika z faktu nieponiesienia przez poszkodowanego kosztu w postaci tego podatku, a jego uwzględnienie stanowiłoby naruszenie art. 824¹ k.c., zgodnie z którym o ile nie umówiono się inaczej, suma pieniężna wypłacona przez zakład ubezpieczeń z tytułu ubezpieczenia nie może być wyższa od poniesionej szkody, a także art. 361 § 2 k.c., zgodnie z którym naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł; zdaniem zakładów ubezpieczeń koszt podatku VAT, jako koszt nieponiesiony nie może być zaliczony do strat poszkodowanego.

Z uwagi na prezentowanie przez rynek ubezpieczeń odmiennych opinii zagadnienie to stało się przedmiotem rozstrzygnięć zarówno Sądu Najwyższego, jak i sądów niższej instancji. Rozstrzygnięcie tego zagadnienia zawiera m.in. uchwała SN z dnia 15 listopada

2001 r. III CZP 68/01, w której Sąd stwierdził, iż odszkodowanie za szkodę poniesioną w wyniku uszkodzenia pojazdu mechanicznego, należącego do poszkodowanego niebędącego podatnikiem podatku VAT, ustalone według cen części zamiennych i usług koniecznych do wykonania naprawy pojazdu, obejmuje mieszczący się w tych cenach podatek VAT. W uchwale tej Sąd stwierdził, iż obowiązek naprawienia szkody przez wypłatę odpowiedniej sumy pieniężnej powstaje z chwilą wyrządzenia szkody i nie jest uzależniony od tego, czy poszkodowany dokona naprawy rzeczy i czy w ogóle zamierza ją naprawić. Sąd zauważył, iż niezależnie od tego, czy poszkodowany dokonał naprawy, zakład ubezpieczeń winien zgodnie z zasadami zawartymi w art. 363 § 2 k.c. w zw. z art. 361 § 2 k.c. wypłacić odszkodowanie równe kosztom przywrócenia pojazdowi jego wartości sprzed wypadku ustalonym przez rzeczoznawcę. Zgodnie z art. 363 § 2 k.c. jeżeli naprawienie szkody ma nastąpić w pieniądzu, wysokość odszkodowania powinna być ustalana według cen z dnia ustalania odszkodowania. Ustawa z dnia 5 lipca 2001 r. o cenach (DzU. Nr 97, poz. 1050 ze zm.) w art. 3 ust. 1 pkt 1 definiuje zaś cenę jako wartość wyrażoną w jednostkach pieniężnych, którą kupujący jest obowiązany zapłacić przedsiębiorcy za towar lub usługę; w cenie uwzględnia się podatek od towarów i usług oraz podatek akcyzowy, jeżeli na podstawie odrębnych przepisów sprzedaż towaru (usługi) podlega obciążeniu podatkiem od towarów i usług oraz podatkiem akcyzowym - co oznacza, iż przy nabyciu towaru opodatkowanego tym podatkiem nabywca dokonuje zapłaty ceny obejmującej także podatek VAT, jako podatek cenotwórczy.

Jest rzeczą bezsporną - co potwierdza orzecznictwo - do poszkodowanego należy decyzja co do dalszego postępowania z uszkodzonym pojazdem i nie istnieje obowiązek dokonania jego naprawy. Niezależnie od tej decyzji zakład ubezpieczeń w ramach ponoszonej odpowiedzialności gwarancyjnej jest zobowiązany do wypłaty kwoty, która zapewni poszkodowanemu wyrównanie uszczerbku majątkowego. Bez względu na decyzję poszkodowanego o sposobie naprawienia szkody, zakład ubezpieczeń jest zobowiązany do

ustalenia odszkodowania w wysokości, która zapewni poszkodowanemu pełne wyrównanie poniesionego przez niego uszczerbku majątkowego. W konsekwencji, w przypadku, gdy poszkodowany niebędący podatnikiem podatku VAT zdecyduje się na przyjęcie odszkodowania ustalonego na podstawie kosztorysu, odszkodowanie to winno być ustalone na zasadach obowiązujących w przypadku dokonywania naprawy, tj. zawierać podatek VAT i jest to wyrazem nakazu zawartego w art. 361 § 2 k.c. ustanawiającym zasadę pełnego odszkodowania za wyrządzoną szkodę.

Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 7.08.2003 r. sygn. IV CKN 387/01 stwierdzając, iż jeśli cena części lub usługi obejmuje podatek VAT, stosownie do art. 1 ust. 2 ustawy z 1982 r. o cenach, miernikiem wysokości szkody polegającej na zniszczeniu rzeczy jest jej cena zawierająca ten podatek - w konsekwencji zasadę tę należy stosować także w przypadku, gdy poszkodowany nie dokonuje naprawy pojazdu. W uzasadnieniu tego orzeczenia Sąd wyraził bowiem opinię, iż obowiązek naprawienia szkody przez wypłatę odpowiedniej sumy pieniężnej powstaje z chwilą wyrządzenia szkody i nie jest uzależniony od tego, czy poszkodowany dokonał naprawy rzeczy i czy w ogóle zamierza ją naprawić. Przy takim rozumieniu obowiązku odszkodowawczego nie ma w zasadzie znaczenia prawnego okoliczność, czy poszkodowany dokonał naprawy oraz czy i jakim kosztem to uczynił. Przywołując definicję ceny zawartą w ustawie o cenach oraz wskazując art. 363 § 2 jako zawierający zasady, według których szkoda winna być naprawiona Sąd stwierdził, iż miernikiem wysokości szkody ustalonej według cen kosztów naprawy jest cena obejmująca podatek VAT. Podobnie argumentując, stanowisko to podziela również Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 22.04.1997 r. sygn. III CZP 14/97, a także Sąd Rejonowy w Wałczu w wyroku z dnia 30.10.2003 sygn. akt I C 186/01, w którym stwierdził, iż podatek VAT jest częścią odszkodowania także w przypadku niepodjęcia naprawy pojazdu, a więc nieokazania faktur stwierdzających naprawę. Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia

28.12.2001 r sygn. I ACa 594/01 także stwierdził, iż miernikiem wysokości szkody polegającej na zniszczeniu rzeczy jest cena uwzględniająca podatek VAT; podobnie zdanie prezentuje Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 16.10.1998 r. sygn. III CZP 42/98 - i choć oba te orzeczenia zostały wydane na tle ubezpieczenia mienia, fakt ten nie miał wpływu na rozważania sądu w zakresie definicji ceny w kontekście podatku VAT.

Kosztorysowe rozliczenie szkody z istoty swej dokonywane jest wówczas, gdy decyzją poszkodowanego jest rezygnacja z likwidacji szkody na podstawie przedłożonych faktur. Oznacza to wypłatę odszkodowania pomimo niewykazania faktu poniesienia kosztów naprawy. W tym jednak przypadku - odmiennie niż w odniesieniu do podatku VAT - choć koszty naprawy nie zostały jeszcze poniesione, zasadność wypłaty odszkodowania nie jest przez zakład ubezpieczeń kwestionowana. Zwrócił na to uwagę także Sad Apelacyjny we Wrocławiu w uzasadnieniu wyroku z dnia 5.10.1993 r. , sygn. I Cr 523/93 wyrażając przy tym opinię, iż podatek VAT jest częścią odszkodowania pomimo nieponiesienia jego kosztów.

Rzecznik Ubezpieczonych stwierdził jednak istnienie odmiennego orzecznictwa, zgodnie z którym warunkiem uwzględnienia podatku VAT w odszkodowaniu jest dokonanie naprawy i okazanie faktur stwierdzających poniesienie jej kosztów. Takie stanowisko zajął m.in. Sąd Okręgowy w Jeleniej Górze w wyroku z dnia 9.09.1999 r. sygn. II CA 297/99 stwierdzając, iż powód nie udowodnił, by naprawa pojazdu została już dokonana, a zatem podatek ten nie został jeszcze zapłacony. W opinii Sądu, do momentu rzeczywistego wyłożenia przez poszkodowanego kosztów naprawy, nie może on domagać się odszkodowania zawierającego podatek VAT. W konsekwencji, zdaniem sądu, nie można tu mówić o stracie w rozumieniu art. 361 § 2 k.c. Kasacja powoda od tego wyroku w tym zakresie została uznana przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 20.02.02 r., sygn. akt V CKN 908/00.

Również w wyroku z dnia 14.03.2005 r. sygn. akt II C 635/04 Sąd Rejonowy dla Łodzi Śródmieście w uzasadnieniu orzekł, iż wobec nieprzedstawienia rachunków za zakup części zamiennych oraz naprawę powypadkową, brak jest podstaw do tego, aby przyjąć, iż elementem cenotwórczym był również podatek VAT, oraz że został on przez poszkodowanego, jako nabywcę towaru opodatkowanego podatkiem VAT poniesiony. Podobną opinię wyraził w wyroku z dnia 14.07.05 r. sygn. III Ca 602/05. Sąd Okręgowy w Łodzi rozpatrujący tę sprawę w wyniku apelacji. Stwierdził on bowiem, iż skoro poszkodowany naprawił samochód i nie przedstawił rachunków na zakup części zamiennych oraz naprawę, zatem nie udowodnił poniesionych kosztów powiększonych o podatek VAT. Wprawdzie stan faktyczny wskazuje, iż naprawa została dokonana, jednak wątpliwości budzi stanowisko sądu, zgodnie z którym w tym przypadku należy pojęcie ceny definiować inaczej, niż w sposób wskazany w art. 3 ust. 1 pkt. 1 ustawy o cenach.

Również w wyroku z dnia 20.04.1998 r. Sądu Rejonowego w Tychach, sygn. akt I C 513/97 wyraził pogląd, iż ponieważ poszkodowany nie wykazał faktu poniesienia kosztów naprawy pojazdu poprzez przedstawienie faktur stwierdzających, że podatek VAT zapłacił, nie można przyjąć, iż jego uszczerbek majątkowy obejmuje także ten podatek. Sąd potwierdził charakter cenotwórczy podatku VAT, jednak zauważył, iż poszkodowany nie wykazał, do czego zobowiązuje go art. 6 k.c., faktu poniesienia kosztów podatku VAT. Należy zatem uznać, iż w tym zakresie poszkodowany nie poniósł uszczerbku majątkowego. Sąd stanowisko swe oparł na zasadzie wyrażonej obecnie w przepisie art. 824¹ § 1 k.c., zgodnie z którym jeżeli nie umówiono się inaczej suma pieniężna wypłacona przez zakład ubezpieczeń nie może być wyższa od poniesionej szkody.

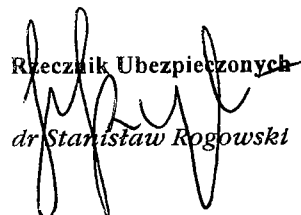
Także w wyroku z dnia 18.01.01 r. sygn. akt V CKN 193/00 Sąd Najwyższy odniósł się do problemu podatku VAT w odniesieniu do odszkodowania. Orzeczenie to zapadło na tle sporu dotyczącego ubezpieczenia mienia, przy czym strony w umowie ubezpieczenia

uzgodniły, iż podatek VAT będzie częścią odszkodowania jedynie wówczas, gdy budynek zostanie odbudowany. W sentencji wyroku Sąd podkreślił, że podatek VAT ma znaczenie cenotwórcze i może wpłynąć na wysokość odszkodowania, ale tylko wtedy, gdy poszkodowany - rekompensując poniesiony uszczerbek majątkowy - efektywnie go poniesie. W uzasadnieniu Sąd wyraził opinię, iż zawarta przez stronę powodową umowa nie pozbawia jej możliwości zwiększenia odszkodowania o podatek VAT, nie dopuszcza jedynie do kompensaty szkody nieponiesionej.

Podobne danie wyraził Sąd Najwyższy - w uzasadnieniu wyroku kasacyjnego z dnia 22.08.01 r., sygn. akt V CKN 415/00 stwierdził, iż wobec faktu, iż poszkodowany nie dowiódł zapłaty za naprawę pojazdu, podatek VAT nie może być uwzględniony.

Szereg dalszych wątpliwości i sporów wywoła nowelizacja ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. Nr 124, poz. 1151 z późn. zm.) wprowadzająca przepis art. 17a. Zgodnie z powyższą regulacją, w przypadku okazania zakładowi ubezpieczeń przez podmiot, któremu przysługuje odszkodowanie, niebędący płatnikiem podatku od towarów i usług, faktury (faktur) za naprawę szkody komunikacyjnej, zakład ubezpieczeń jest zobowiązany uwzględnić w odszkodowaniu podatek od towarów i usług. Zgodnie z interpretacją zakładów ubezpieczeń, co stanowi dodatkowy argument podnoszony przez ubezpieczycieli, przepis ten pozwala ograniczyć wysokość odszkodowania do kwoty nieuwzględniającej podatku VAT na podstawie wniosku z przeciwnością Zdaniem Rzecznika Ubezpieczonych jednak, przepis ten w obecnym brzmieniu nie pozwala na stosowanie wykładni a contrario, a w konsekwencji wypłatę odszkodowania bez uwzględnienia podatku VAT.

Z uwagi na powyższe, Rzecznik Ubezpieczonych uważa za zasadne wniesienie o rozstrzygnięcie rozbieżności występujących w dotychczasowej linii orzecznictwa.

Rzecznik Ubezpieczonych

dr Stanisław Rogowski